

УДК [631.15:658.27] : 633.1 (477.54)

Шевченко Е.В.
аспірант,Науковий керівник: Олійник Т.І.
доктор економічних наук, професор,
Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

ВПЛИВ РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА СТАЛІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

INFLUENCE OF RESOURCES ACROSS ON SUSTAINABILITY OF CROP PRODUCTION

АНОТАЦІЯ

Визначені проблеми та рівень сталості виробництва основних сільськогосподарських культур в сільськогосподарських підприємствах Харківської області. Розглянутий рівень ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств та його вплив на сталості виробництва продукції рослинництва.

Ключові слова: сталість виробництва, ресурсозабезпеченість, сільськогосподарські підприємства, валова продукція, коливання урожайності.

АННОТАЦИЯ

Определены проблемы и уровень устойчивости производства основных сельскохозяйственных культур в сельскохозяйственных предприятиях Харьковской области. Рассмотрен уровень ресурсообеспеченности сельскохозяйственных предприятий и его влияние на устойчивость производства продукции растениеводства.

Ключевые слова: устойчивость производства, ресурсообеспеченность, сельскохозяйственные предприятия, валовая продукция, колебания урожайности.

ANNOTATION

The identified problems and the level of sustainability of production of major crops in farms Kharkiv region. Consider the level of resources across farms and its impact on the sustainability of crop production.

Key words: sustainability of production, resource provision, agricultural enterprises, gross production, fluctuations yield.

Постановка проблеми. Забезпечення сталості виробництва та підвищення рівня продовольчої безпеки країни залежать від наявності, ефективності використання ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Ефективне використання ресурсного потенціалу є об'єктивно важливим фактором впливу на сталість виробництва продукції рослинництва. Саме тому, аналіз ресурсозабезпеченості підприємства є надзвичайно важливим, адже він допомагає виявити нестачу в одних ресурсах та надлишок в інших, що потребують подальшого збалансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сталого сільськогосподарського виробництва та вплив різних факторів на його рівень завжди було актуальним і відображене в чималій кількості наукових праць. Велика увага даного дослідження приділялась багатьма вітчизняними науковцями О. В. Шубравська [1], В. Й. Шиян [2], О. В. Олійник [3], Д. В. Шиян [4], В. А. Слаута [5], О. В. Зубова [6].

В сучасних умовах господарювання дослідження і визначення рівня впливу ресурсозабезпеченості підприємств на сталості виробництва потребує подальшого дослідження й доопрацювання.

Формування цілей статті. Метою цієї статті є визначення впливу ресурсозабезпеченості підприємства на сталість виробництва продукції рослинництва на прикладі сільськогосподарських підприємств Харківської області.

Виклад основного матеріалу досліджень. Ресурсний потенціал розглядається як сукупність взаємопов'язаних ресурсів, що використовуються чи можуть бути використані для досягнення поставлених цілей [7]. Сільськогосподарське виробництво поєднує організаційні та технологічні ресурси, що виділяє його

у специфічну галузь виробництва. Забезпечення ефективності сільськогосподарського виробництва можливе лише за умови раціонального використання його виробничих ресурсів, пізнання законів їх формування та відтворення. У сільському господарстві більшість предметів та засобів праці мають біологічну основу.

Виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється на основі органічної єдності таких чинників, як земля, трудові, матеріальні та нематеріальні, фінансові ресурси. Недостатнє забезпечення підприємства одним із вказаних ресурсів ускладнює процес його виробничої діяльності, гальмує досягнення конкурентоспроможного виробництва сільськогосподарської продукції. Традиційно виділяють три класичні види економічних ресурсів: людські (працю), природні (землю, корисні копалини) і виробничі (капітал), про які наголошують П. Е. Самуельсон та В. Д. Нордхаус [8, с. 33].

Характеризуючи ресурсний потенціал сільськогосподарських підприємств, для визначення його впливу на сталість виробництва продукції рослинництва, в першу чергу потрібно надати характеристику виробництва валової продукції на одиницю земельної площі (табл. 1). Обсяг виробництва валової продукції сільськогосподарських підприємств (у постійних цінах 2010 року) у 2011 році склав 7293,5 млн. грн., з них 80,8% продукція рослинництва та 19,2% продукція тваринництва. Обсяг виробництва валової продукції в 2011 році у порівнянні із 1990 роком зменшився на 41,2%, або на 5110,9 млн. грн. Найбільший обсяг виробництва валової продукції за досліджуваний період спостерігався у 1990 році 12404,4 млн. грн., починаючи з 1991 до 2000 року спостерігалась тенденція до зменшення виробництва валової продукції, у порівнянні до 1990 року на 68,2%.

З 2001 по 2002 рік виробництво валової продукції зросло до 5260,2 млн. грн., в 2003 році обсяг валової продукції зменшився і становив найменший рівень за весь досліджуваний період. Починаючи з 2004 року обсяг виробництва валової продукції сільськогосподарських підприємств постійно коливався. Коефіцієнт варіації виробництва валової продукції сільськогосподарських підприємств в цілому по області за цей період досяг рівня 0,57, що характеризується як дуже сильні коливання і не відповідає ознакам сталості.

Обсяг виробництва валової продукції рослинництва у порівнянні з 1990 роком зменшився на 18,62%, при цьому частка продукції рослинництва у загальному обсязі виробництва валової продукції зросла із 58,4% у 1990 році до 80,8% у 2011 році, що пояснюється зменшенням частки продукції тваринництва у загальному обсязі з 41,6% до 19,2% у 2011 році. Крім того спостерігається дуже сильний рівень коливань показника – коефіцієнт варіації досяг рівня 0,68.

Щорічний коефіцієнт росту обсягу виробництва продукції рослинництва вказує на зменшення виробництва продукції рослинництва на протязі досліджуваного періоду у порівнянні до 1990 року.

1. Динаміка обсягу виробництва валової продукції сільськогосподарських підприємств Харківської області протягом 1990 – 2011 років, млн. грн.

Роки	Обсяг виробництва валової продукції (у постійних цінах 2010 р.), всього, млн. грн.	в т.ч.: продукції рослинництва, млн. грн.	частка продукції рослинництва у загальному обсязі, %	в т.ч.: продукції тваринництва, млн. грн.	частка продукції тваринництва у загальному обсязі, %	Щорічний коефіцієнт росту обсягу виробництва валової продукції, всього	Щорічний коефіцієнт росту обсягу виробництва продукції рослинництва	Щорічний коефіцієнт росту обсягу виробництва продукції тваринництва
1990	12404,4	7246,3	58,4	5158,1	41,6	1,00	1,00	1,00
1991	10321,6	5964,5	57,8	4357,1	42,2	0,83	0,82	0,84
1992	8749,3	5493,7	62,8	3255,6	37,2	0,71	0,76	0,63
1993	8782,4	5974,0	68,0	2808,4	32,0	0,71	0,82	0,54
1994	6861,5	4521,5	65,9	2340,0	34,1	0,55	0,62	0,45
1995	6255,7	4389,3	70,2	1866,4	29,8	0,50	0,61	0,36
1996	5149,7	3636,1	70,6	1513,6	29,4	0,42	0,50	0,29
1997	5038,3	3992,5	79,2	1045,8	20,8	0,41	0,55	0,20
1998	5149,7	3636,1	70,6	1099,5	21,4	0,42	0,50	0,21
1999	3941,4	2903,2	73,7	1038,2	26,3	0,32	0,40	0,20
2000	3929,8	3085,7	78,5	844,1	21,5	0,32	0,43	0,16
2001	5089,9	4031,1	79,2	1058,8	20,8	0,41	0,56	0,21
2002	5260,2	3999,1	76,0	1261,1	24,0	0,42	0,55	0,24
2003	3828,4	2712,4	70,8	1116,0	29,2	0,31	0,37	0,22
2004	4788,1	3713,8	77,6	1074,3	22,4	0,39	0,51	0,21
2005	5206,1	4029,8	77,4	1176,3	22,6	0,42	0,56	0,23
2006	4923,9	3608,3	73,3	1315,6	26,7	0,40	0,50	0,26
2007	5212,1	4060,9	77,9	1151,2	22,1	0,42	0,56	0,22
2008	6483,4	5342,3	82,4	1141,1	17,6	0,52	0,74	0,22
2009	5406,2	4129,9	76,4	1276,3	23,6	0,44	0,57	0,25
2010	4586,5	3204,0	69,9	1382,5	30,1	0,37	0,44	0,27
2011*	7293,5	5896,5	80,8	1397,0	19,2	0,59	0,81	0,27
Коефіцієнт варіації	0,57	0,68	0,53	0,11	0,86	0,38	0,43	0,58

Джерело: дані статистичного збірника «Валова продукція сільського господарства України» за 1990 - 2010 роки, * дані статистичного бюлетеня «Валова продукція сільського господарства України» за 2011 рік [Електронний ресурс] Статистика сільського господарства та навколишнього середовища – Режим доступу : <http://agro.ua.net/statistics/>

2. Ресурсозабезпеченість сільськогосподарських підприємств Харківської області різних за розміром, 2011р.

Групи підприємств за розміром сільськогосподарських угідь, га	Кількість підприємств у групі	У середньому на 1 підприємство							
		площа сільськогосподарських угідь, га	у т.ч. рілля, га	Рівень розораності, %	середньо-облікова кількість працівників зайнятих у с.-г. виробництві, чол.	частка працівників рослинництва у загальній кількості%	Оплата праці, тис. грн.	Амортизація основних засобів, тис. грн.	Інші матеріальні витрати, тис. грн.
I. До 250	46	111	105	92,2	50	66,5	433,7	175,7	249,9
II. 251-500	60	357	346	96,6	15	85,9	112,9	67,6	130,7
III. 501-1000	85	712	685	96,3	19	93,1	121,9	90,6	323,9
IV. 1001-1500	88	1237	1188	96,0	17	92,2	208,7	190,3	566,4
V. 1501-3000	142	2103	2000	95,3	36	85,3	438,0	356,8	973,8
VI. 3001-6000	98	4094	3895	94,9	92	76,8	1091,7	864,8	2089,4
VII. Більше 6001	33	9972	9619	95,6	195	78,8	2781,7	2432,5	5042,8
У середньому	552	2134	2041	95,4	47	82,7	551,9	440,5	1057,5

Джерело: розрахунок автора за даними статистичної звітності «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» (ф. №.50-сг).

3. Сталість виробництва продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах Харківської області різних за розміром, 2011р.

Групи підприємств за розміром сільськогосподарських угідь, га	Кількість підприємств у групі	Зернові і зернобобові		Соняшник		Цукрові буряки (фабричні)	
		Середня урожайність по групі	Коефіцієнт варіації урожайності по групі	Середня урожайність по групі	Коефіцієнт варіації урожайності по групі	Середня урожайність по групі	Коефіцієнт варіації урожайності по групі
I. До 250	46	19,7	0,75	12,0	0,95	0,0	0,00
II. 251-500	60	58,9	0,38	33,5	0,51	38,3	0,48
III. 501-1000	85	54,3	0,57	45,0	0,63	96,4	0,43
IV. 1001-1500	88	61,4	0,57	45,4	0,67	127,7	0,40
V. 1501-3000	142	73,8	0,82	54,2	0,92	126,8	0,63
VI. 3001-6000	98	77,7	0,50	53,5	0,66	218,0	0,33
VII. Більше 6001	33	77,9	0,18	48,3	0,23	282,6	0,095
У середньому	552	31,4	0,43	22,3	0,51	62,0	0,30

Джерело: розрахунок автора за даними статистичної звітності «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» (ф. №.50-сг).

Обсяги виробництва валової продукції тваринництва набули тенденції зменшення, у порівнянні до 1990 року виробництво валової продукції зменшилась на 72,9%, найменший обсяг валового виробництва продукції тваринництва спостерігався в 2000 році 844,1 млн. грн. Частка валової продукції тваринництва у загальному обсязі виробництва зменшилась з 41,6% у 1990 році до 19,2% у 2011 році. Найменша частка валової продукції тваринництва у загальному обсязі виробництва була зафіксована у 2008 році 17,6%. Коефіцієнт варіації склав 0,11, що характеризується як помірний рівень коливань. У результаті проведених досліджень було встановлено, що за період 1990–2011 роки характер змін у обсягах виробництва валової продукції сільськогосподарськими підприємствами області набув тенденції зменшення, крім того, встановлено дуже сильні коливання досліджуваних показників по роках. Проаналізувавши динаміку виробництва сільськогосподарськими підприємствами основних видів продукції рослинництва було встановлено, що у періоді 1990-2011 років до зменшення частки виробництва продукції рослинництва у загальному обсязі виробництва валової продукції відбулося за рахунок зменшення обсягів виробництва цукрових буряків, картоплі, овочів, а також плодів і ягід.

Сільськогосподарські підприємства згруповано у сім груп за розміром сільськогосподарських угідь, що дало змогу визначити по кожній групі рівень ресурсозабезпечені підприємства (табл.2). Найбільш ресурсозабезпечені у порівнянні до інших груп, були підприємства сьомої групи, до якої належить найменша кількість підприємств. Підприємства даної групи є найбільшими за розміром сільськогосподарських угідь, а також за рівнем забезпеченості основними виробничими ресурсами.

Підприємства з найменшою площею сільськогосподарських угідь належать до першої групи, найменша середньооблікова кількість працівників зайнятих у с.-г. виробництві, належить до другої групи.

Сталість виробництва продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах Харківської області різних за розміром (табл.3) також була досліджена шляхом статистичного групування сільськогосподарських підприємств за розміром сільськогосподарських угідь. Наведені дані привели до наступних висновків. Найменша середня урожайність зернових і зернобобових культур відноситься до першої групи з найменшим розміром сільськогосподарських угідь, коефіцієнт варіації урожайності

по групі склав 0,75 що вказує, на дуже сильні коливання урожайності. По даній групі також спостерігається найменша середня урожайність соняшнику, коефіцієнт варіації урожайності по групі є найвищою - 0,95, що також вказує на дуже сильні коливання урожайності. Найвища середня урожайність основних сільськогосподарських культур належить саме до сьомої групи підприємств найбільшими за розміром сільськогосподарських угідь, окрім цього спостерігається найменший рівень коливань урожайності сільськогосподарських культур. Коефіцієнт варіації урожайності по групі зернових і зернобобових культур - 0,18, що свідчить про помірний рівень коливань, коефіцієнт варіації урожайності соняшнику склав 0,23, що вказує на сильні коливання, але у порівнянні до інших груп вони є найменшими, рівень коливань урожайності цукрових буряків по групі - 0,095, що вказує на слабкі коливання. Виходячи з розрахункових даних можемо прийти до висновку про залежність сталого виробництва продукції рослинництва від ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств. Чим вище ресурсозабезпеченість сільськогосподарських підприємств тим менші рівні коливання урожайності і вищий рівень урожайності культури, на що вказують показники сьомої групи (табл. 2 і 3). Дані першої групи свідчать про зворотню тенденцію, чим менший рівень ресурсозабезпеченості підприємства, тим менший рівень урожайності сільськогосподарських культур і вищий рівень коливань урожайності.

Висновки. Найбільшу питому вагу у загальному обсязі виробництва валової продукції займає продукція рослинництва, яка має дуже високий рівень коливання виробництва, що не відповідає ознакам сталого виробництва. Дослідивши вплив ресурсозабезпеченості сільськогосподарських підприємств на сталість виробництва продукції рослинництва, можемо стверджувати про залежність сталого виробництва від рівня ресурсозабезпеченості підприємств. Так як високий рівень ресурсозабезпеченості мають лише великі за розмірами підприємства, то виникає питання про шляхи підвищення ресурсозабезпеченості підприємств різних за розміром. Завдяки внутрішнім резервам підприємств досягти підвищення ресурсозабезпеченості неможливо. Необхідне втручання держави стосовно стабілізації ринків виробничих чинників і продукції сільськогосподарського виробництва, що створить умови для відтворення основних ресурсів та досягнення в підсумку сталості виробництва продукції.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шубравська О. В. Чинники та індикатори сталого розвитку агросфери / О. В. Шубравська // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 15–20.
2. Шиян В. И., Слаута В. А. Структура, стабільність и цикличність зернового господарства регіона : монографія / Харьк. гос. аграр. ун-т. – Харьков, 1998. – 252 с., в т. ч. автора с. 26–46; 47–82; 174–191; 216–235.
3. Сталість розвитку господарств різних категорій в аграрному секторі / О. В. Олійник, Т. С. Морозова // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 96–102.
4. Шиян В. Д. Сталий розвиток сільського господарства: виникнення, сутність і зміст // Економіка АПК. – 2006. – № 5. – С. 35–41.
5. Слаута В. А. Про сталість урожайності зернових в Донецькій області // Вісник ХДАУ. – 1998. – № 3. – С. 80–85.
6. Зубова О. В. Сталість розвитку сільськогосподарських підприємств: основні підходи до вирішення проблеми / О. В. Зубова // Вісник Білоцерківського державного аграрного університету : зб. наукових праць. – 2009. – Вип. 65. – С. 38–43.
7. Коваленко А. С. Сучасні тенденції ресурсного забезпечення сільськогосподарського виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vkhnau_ekon2009...14_07.pdf.
8. Самуэльсон Пол Э. Экономика : [пер. с англ. : 16-е изд. : уч. пос.] / Самуэльсон Пол Э., Нордхаус Вильям Д. – М. : Издательский дом «Вильямс», 2000. – 688 с.